

การบริการและเผยแพร่สารสนเทศสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่อง ทางการเห็น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปราณี อัสวภูษิตกุล

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีพันธกิจหลักที่สำคัญ คือ การบริการและเผยแพร่สารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัยของนักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรภายในสถาบัน ตลอดจนประชาชนในสังคมโดยรอบมหาวิทยาลัย ซึ่งผู้ใช้กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นบุคคลสายตาปกติ แต่ปัจจุบันมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั่วโลกมีนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษามากขึ้น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการภายในมหาวิทยาลัยจึงมีบทบาทสำคัญไม่น้อยไปกว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการจัดบริการและเผยแพร่สารสนเทศรูปแบบพิเศษสำหรับนักศึกษากลุ่มนี้

คำสำคัญ: การบริการสารสนเทศ การบริการและเผยแพร่รูปแบบพิเศษ

Information Services and Dissemination for Undergraduate Students with Visual Impairment at Disabled Student Services, Thammasat University

Pranee Asvapoositkul

The main important mission of academic libraries is to provide information services and dissemination to support teaching, learning and research of students, lecturers and staff within the institution, as well as people living in surrounding campus. Almost all these users do not have any visual impairment. However, now many universities around the world have visually impaired students studying in the higher education. Hence, disabled student services in university play a vital role no less than the academic libraries service management and information distribution model for these students.

Keyord: Information and Dillemination Service Disabled Student Service

การบริการและเผยแพร่สารสนเทศสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่อง ทางการเห็น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปราณี อัสวภูมิตกุล*

“การให้หลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต่อคนพิการอย่างเสมอภาคทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป”

ข้อความข้างต้นระบุอยู่ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities-CRPD) เป็นอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติฉบับแรกของศตวรรษที่ 21 มีสาระสำคัญที่โดดเด่น คือ การเข้าถึงสารสนเทศ การจัดให้มีเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก การให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการอย่างเหมาะสม และสมเหตุสมผลอย่างเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไป (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2556) ในประเด็นการเข้าถึงสารสนเทศ ห้องสมุดเป็นสถาบันบริการและเผยแพร่สารสนเทศแห่งหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสนับสนุนการเข้าถึงสารสนเทศอย่างเป็นระบบแก่บุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย โดยไม่แบ่งแยกเพศ เชื้อชาติ และศาสนา

ในระดับนานาชาติกล่าวได้ว่าการบริการและเผยแพร่สารสนเทศเป็นภารกิจหลักของสถาบันบริการสารสนเทศทุกแห่งทั่วโลก สถาบันบริการสารสนเทศที่สำคัญในสถาบันอุดมศึกษาคือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในปัจจุบัน ได้แก่ สำนักหอสมุด สำนักหอสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้ สำนักทรัพยากรการเรียนรู้ สำนักวิทยบริการ สำนักงานวิทยทรัพยากร สำนักบรรณสารการพัฒนา เป็นต้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีพันธกิจหลักที่สำคัญคือ การบริการและเผยแพร่สารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัยของนักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรภายในสถาบัน ซึ่งผู้ใช้บริการสารสนเทศกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นบุคคลสายตาปกติ แต่ปัจจุบันมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั่วโลกเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นได้เข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษามากขึ้น นอกจากห้องสมุดภายในมหาวิทยาลัยที่จัดบริการและเผยแพร่สารสนเทศให้นักศึกษากลุ่มนี้แล้ว มหาวิทยาลัยหลายแห่งยังมีศูนย์บริการนักศึกษาพิการทำหน้าที่เสมือนห้องสมุดเฉพาะจัดบริการสารสนเทศบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัย การดำเนินชีวิตของนักศึกษาระหว่างที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้นๆ เช่น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยซานดิเอโก (The San Diego State University-SDS-SDSU, Student Disability Services, 2014) ในสหรัฐอเมริกา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1970 มีระบบการเรียนการสอนที่เอื้อต่อนักศึกษาที่มีความบกพร่อง

*ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทางการเห็น ประกอบด้วยทีมพนักงานปฏิบัติงานทั้งเต็มเวลาและบางเวลา นักศึกษาช่วยงานมากกว่า 50 คน ในปี ค.ศ. 2013 ให้บริการนักศึกษาพิการทุกประเภทของมหาวิทยาลัยรวมทุกวิทยาเขตจำนวน 1,050 คน การให้บริการนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นจะพิจารณาเป็นรายบุคคลหลังจากที่นักศึกษา ผ่านการสัมภาษณ์และการวินิจฉัยทางคลินิกจากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะของศูนย์ เพราะนักศึกษา แต่ละคน ต้องการรับบริการและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่แตกต่างกันไป

บริการสารสนเทศที่ศูนย์ฯ จัดให้ได้แก่ บริการสื่อทางเลือกในการเข้าถึงสารสนเทศ เช่น อักษรเบรลล์ การแปลงตำราให้อยู่ในรูปแบบตำราอิเล็กทรอนิกส์ บริการหนังสือจอ บริการแนะนำแหล่งสารสนเทศ บริการตอบคำถามเพื่อช่วยการค้นคว้า เป็นต้น ส่วนบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ บริการให้คำปรึกษาด้านเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกตามความต้องการเป็นรายบุคคล โดยทีมงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะบริการจัดหาอุปกรณ์ทางห้องปฏิบัติการและการนำเสนอโครงการต่างๆ บริการจัดห้องเรียนภายในห้องสมุด โดยห้องนี้เป็นห้องพิเศษ เปิดบริการตามเวลาเช่นเดียวกับผู้ใช้ปกติทั่วไป ภายในห้องมีการติดตั้งเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเข้าถึงสารสนเทศ เช่น เทคโนโลยีเพื่อการค้นคืน ทรัพยากรสารสนเทศ เทคโนโลยีเพื่อช่วยการอ่านสำหรับผู้สายตาสั้นกลาง เทคโนโลยีเพื่อช่วยการฟัง เป็นต้น บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการจดบันทึก (Notetaking) โดยศูนย์ฯ จะจัดหาผู้ช่วยจดบันทึกข้อมูลให้แก่นักศึกษา มีการกำหนดคุณสมบัติของ ผู้จดบันทึก บริการลงทะเบียนเรียน นักศึกษาจะได้สิทธิในการลงทะเบียนเรียนอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับข้อจำกัดของตน เช่น การใช้เวลาสำหรับการเดินทางเปลี่ยนย้ายห้องเรียนมากกว่าคนปกติ การวางแผนการเข้าถึงสารสนเทศแต่ละวิชาด้วยสื่อที่เหมาะสม การกำหนดผู้ช่วยในห้องเรียนและความต้องการอื่นๆ ศูนย์ฯ จะจัดลำดับความสำคัญความต้องการของนักศึกษา ตามข้อมูลที่นักศึกษา ลงทะเบียนแจ้งไว้บริการอำนวยความสะดวกด้านการจัดสอบ (Accommodated Testing Services) เช่น การขยายเวลาการสอบมากกว่านักศึกษาปกติ การมีคนช่วยอ่านข้อสอบ ช่วยเขียนคำตอบ พิจารณารูปแบบทางเลือกของข้อสอบ การจัดสภาพแวดล้อมของห้องสอบที่เหมาะสม การประชาสัมพันธ์บริการของศูนย์ฯ ให้กับนักศึกษาพิการของมหาวิทยาลัยทุกวิทยาเขต

ศูนย์บริการและประสานงานนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยอูเมโอ (Umeå University, Student Disability Coordinator, Student Services, 2014) ราชอาณาจักรสวีเดน มหาวิทยาลัยกำหนดนโยบายด้านนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนตั้งแต่ช่วงปลายปีค.ศ.2012 โดยมีฐานความคิดว่านักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นสามารถศึกษาและอยู่ร่วมกับนักศึกษาปกติได้ ถ้านักศึกษากลุ่มนี้ได้รับบริการและการสนับสนุนที่ช่วยเสริมส่วนที่บกพร่อง ศูนย์ฯ สนับสนุนการเรียนของนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งนี้ นักศึกษาที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยต้องแจ้งความจำนงค์ล่วงหน้ากับผู้ประสานงานของศูนย์ฯ ว่าต้องการบริการหรือการสนับสนุนสิ่งใดบ้างเพื่อศูนย์ฯ จะได้จัดบริการให้ตรงความต้องการและทันก่อนเปิดภาคเรียน

บริการสารสนเทศที่ให้บริการ ได้แก่ บริการห้องสมุด โดยมีห้องสมุดปฏิบัติการทรัพยากร หนังสือเสียง หนังสือพ้ายชนะตัวโต ตำราอักษรเบรลล์ ตำราอิเล็กทรอนิกส์ บรรณารักษ์เป็นผู้อำนวยการความสะดวกให้แก่นักศึกษาด้านการเขียนทางวิชาการ การนำเสนอผลงาน ทักษะการศึกษาอื่นๆ ที่จำเป็น การช่วยเหลือเป็นรายบุคคล การทำกิจกรรมกลุ่ม การฟังคำบรรยายการให้นักศึกษาลงทะเบียนเข้าถึงสื่อสารสนเทศของสำนักงานสื่อแห่งราชอาณาจักรสวีเดน (Swedish Agency for Accessible Media or

Myndigheten for Tillgäng Meier-MTM) ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐบาล สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานฯ มีภารกิจหลักในการผลิต ให้คำแนะนำ ให้ยืมหนังสือเบรลล์และหนังสือเสียง โดยมุ่งบริการสื่อสารสารสนเทศสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นในระดับอุดมศึกษา มีความร่วมมือกับห้องสมุดท้องถิ่น การยืมระหว่างห้องสมุดในระดับนานาชาติ เป็นสมาชิกของสหพันธ์นานาชาติแห่งสถาบันและสมาคมห้องสมุด แผนกห้องสมุดคนตาบอด (International Federation of Library Associations and Institutions-IFLA Libraries for the Blind Section) และเป็นสมาชิกของ DAISY Consortium ซึ่งเป็นภาคีความร่วมมือระดับนานาชาติขององค์กรที่มุ่งมั่นในการสร้างวิธีที่ดีที่สุดในการอ่านและตีพิมพ์เผยแพร่สารสนเทศสำหรับทุกคน เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรภายใต้กฎหมายของสมาพันธรัฐสวิส ส่วนบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกของศูนย์ ได้แก่ บริการแนะนำและสอนการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการอ่าน การฟัง การเขียน โปรแกรมสะกดคำภาษาสวีเดนและภาษาอังกฤษ โปรแกรมสังเคราะห์เสียงหลายภาษา ช่วยให้นักศึกษาฯ เข้าถึงสารสนเทศจากคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตได้ บริการบันทึกเสียงการบรรยาย บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการจดบันทึกคำบรรยายหรือการสัมมนาในชั้นเรียน จะมีเพื่อนในชั้นเรียนหนึ่งคนช่วยจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ให้โดยนักศึกษาจะได้รับสิทธิในการถ่ายเอกสารฟรีจากศูนย์ เป็นคำตอบแทน บริการรูปแบบการสอบทางเลือกและแผนการศึกษารายบุคคล ในบางกรณีนักศึกษาสามารถเสนอรูปแบบการสอบที่เหมาะสมกับตนในแต่ละหลักสูตรให้ผู้สอนหรือผู้ประสานงานหลักสูตรทราบ ซึ่งภาควิชาจะรับไปพิจารณาและจัดรูปแบบการประเมินหรือการสอบที่เหมาะสมให้กับนักศึกษา ทุกคนอย่างเสมอภาค บริการวางแผนการศึกษา การทำงาน การสัมมนา ตลอดจนร่วมมือกับภาควิชาหาบุคคลที่เหมาะสมช่วยดูแลทั้งในเรื่องส่วนตัวและการเรียนบริการสนับสนุนทุนการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ โดยนักศึกษาสามารถติดต่อได้ที่ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย

ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยลอนดอน (University College London, Student Disability Services, 2014) ให้บริการนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นโดยไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายเพิ่ม ทั้งนี้ ต้องลงทะเบียนกับศูนย์ฯ มีการนัดหมายพูดคุยกับที่ปรึกษาคนพิการ เพื่อทราบความต้องการของนักศึกษา เป็นรายบุคคล บริการสารสนเทศที่ให้บริการเรียกว่า บริการห้องสมุด (Library Services) มีบรรณารักษ์ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกให้ยืมทรัพยากรสารสนเทศในระยะเวลาที่ยาวกว่าปกติ บริการจากภาควิชาจัดทำคำบรรยายในรูปแบบทางเลือกที่เหมาะสมกับนักศึกษา เช่น การบันทึกบนซีดี การพิมพ์คำบรรยายด้วยตัวอักษรขนาดใหญ่และอักษรเบรลล์การอำนวยความสะดวกอุปกรณ์ช่วยการอ่าน ส่วนบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ บริการจัดฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกบริการเครื่องคอมพิวเตอร์หน้าจอขนาดใหญ่ โปรแกรมขยายและแปลงอักษรเบรลล์ โปรแกรมช่วยการเข้าถึงสารสนเทศโปรแกรมช่วยตอบข้อสอบโดยการพูด โปรแกรมยืมอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนเครือข่ายสารสนเทศด้านต่างๆ บริการให้ยืมคอมพิวเตอร์พกพาไปใช้ที่ห้องพัก บริการให้ยืมเครื่องบันทึกเสียงเป็นต้น บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการวางแผนการเรียน บริการบันทึกคำบรรยาย หรือการสัมมนาในชั้นเรียน มีผู้ช่วยจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ให้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาโท โดยศูนย์ฯ ทำหน้าที่ประสานงานจัดหาผู้ช่วยจดบันทึกให้ บันทึกนี้จะเรียบบร้อยและส่งกลับภายใน 48 ชั่วโมง หลังเสร็จสิ้นการบรรยายหรือการสัมมนา บริการจัดสอบพิเศษ เช่น การขยายเวลา การจัดทำข้อสอบในรูปแบบทางเลือก การจัดผู้อ่านข้อสอบให้ การปรับแสงเพื่ออำนวยความสะดวกให้อ่านชัดเจนขึ้น บริการประสานงานกับที่พัก

นักศึกษา เกี่ยวกับเดินทาง การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในห้องพักให้เหมาะสม บริการแปลงใบรับรองผลการศึกษาให้อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์ขนาดใหญ่และอักษรเบรลล์ การฝึกงาน การสมัครงาน การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับแผนการอพยพส่วนบุคคลในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน เช่น ไฟไหม้อาคาร ให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยาสำหรับนักศึกษาที่ประสบปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ บริการอนามัยและทันตกรรม เป็นต้น สำหรับนักศึกษา ที่เป็นพลเมืองอังกฤษ รัฐให้การสนับสนุนการศึกษาแบบให้เปล่าทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาส่วนนักศึกษาต่างชาติต้องติดต่อฝ่ายบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยเพื่อหารือเกี่ยวกับทุนสนับสนุนการศึกษา ซึ่งบางคนก็ได้รับเงินทุนจากประเทศบ้านเกิดของตนหรือจากแหล่งอื่นๆ

สำนักงานช่วยเหลือนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยซึกุบะ (University of Tsukuba, Office for Students with Disabilities, 2014) มหาวิทยาลัยมีนโยบายรับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นเข้าศึกษาในสถาบันตั้งแต่ปี ค.ศ.2007 ก่อนหน้านั้นเมื่อ ปี ค.ศ.2001 การดำเนินงานเป็นเพียงคณะกรรมการดูแลนักศึกษาพิการเท่านั้น ปัจจุบันสำนักงานฯ มีบทบาทหน้าที่ในการให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทั้งด้านการจัดการศึกษาแบบบูรณาการและการจัดสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยให้เอื้อต่อการเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการดำรงชีวิตในมหาวิทยาลัยอย่างเท่าเทียมกับนักศึกษาปกติ ทั่วไป

นอกจากนี้ภายในมหาวิทยาลัยยังมีสถาบันที่ทำการเรียนการสอนเพื่อคนพิการโดยเฉพาะชื่อสถาบันวิทยาศาสตร์เพื่อผู้พิการ (Institute of Disability Sciences) บริหารจัดการโดยผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ สถาบันฯ มีบทบาทเป็นผู้นำและเป็นศูนย์กลางเครือข่ายนักศึกษาพิการที่เรียกว่า Shogai Gakusei Shugaku Shien Network ดำเนินงานโดยองค์กรบริการนักศึกษาญี่ปุ่น (The Japan Student Services Organization-JASSO) เป็นเครือข่ายสนับสนุนนักศึกษาพิการและเผยแพร่สารสนเทศให้กับนักศึกษาพิการของมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในประเทศญี่ปุ่นด้วย บริการอื่นๆ ได้แก่ การแนะนำวางแผนกิจกรรมต่างๆ ระหว่างศึกษาที่มหาวิทยาลัย ระบบการให้บริการของสำนักงานฯ ระบบสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย บริการสารสนเทศด้านการเงิน บริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น สภาพอาคารเรียน และห้องเรียนที่เหมาะสม ทางลาด ลิฟต์ ห้องน้ำ เป็นต้น

ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยการจัดการแห่งสิงคโปร์ (Singapore Management University-SMU, Services for Students with Disabilities, 2014) มหาวิทยาลัยมีเกณฑ์การคัดเลือกนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นเหมือนกับนักศึกษาปกติทั่วไป ศูนย์บริการนักศึกษาพิการให้บริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ชีวิตระหว่างศึกษาที่มหาวิทยาลัย บริการจัดสอบในห้องที่แยกต่างหากการประสานงานกับผู้บรรยายเกี่ยวกับวิธีประเมินผลการเรียนการปรับรูปแบบข้อสอบให้เหมาะสมกับนักศึกษา การขยายเวลาการสอบเพิ่มมากกว่าปกติ

ในประเทศไทยศูนย์บริการนักศึกษาพิการของมหาวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานด้านงบประมาณและบุคลากรจากมหาวิทยาลัยนั้นๆ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ตลอดจนองค์กรด้านคนพิการของประเทศร่วมมือกันจัดระบบการช่วยเหลือนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นสนับสนุนการจัดบริการที่หลากหลาย เพื่อเป็นการขยายโอกาสและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับ

นักศึกษา ซึ่งนโยบายนี้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาสำหรับคนพิการ จากรายงานผลการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาระบบบริการเพื่อรองรับนิสิตนักศึกษาพิการในสถาบันอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555) พบว่า สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยทั้งหมดจำนวน 169 แห่ง แจ้งข้อมูลตอบกลับมายังสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจำนวน 157 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 93 ของจำนวนสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ในจำนวนนี้เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีนักเรียนนิสิต นักศึกษาพิการกำลังศึกษาอยู่ในสถาบันจำนวน 114 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 67 ของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ข้อมูลตอบกลับ และไม่มีนิสิตนักศึกษาพิการที่ศึกษาอยู่ในสถาบันจำนวน 43 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 25 ของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ข้อมูลตอบกลับ

เมื่อจำแนกตามกลุ่มของสถาบันอุดมศึกษาพบว่า สถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีจำนวนนิสิตนักศึกษาพิการที่กำลังศึกษาอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดถึง 1,089 คน กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 713 คน กลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (รวมทุกวิทยาเขต) จำนวน 69 คน กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจำนวน 113 คน และกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ จำนวน 14 คน

ในจำนวนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐไม่นับรวมมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่จัดการเรียนการสอนระบบเปิดและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่จัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความบกพร่องทางการเห็นมากที่สุดในประเทศจำนวน 42 คน เมื่อปีการศึกษา 2554 ขณะที่สถาบันอุดมศึกษาแห่งอื่นๆ มีนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นจำนวนน้อยกว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีนั้น

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความบกพร่องทางการเห็นจำนวนทั้งสิ้น 236 คน เป็นเพศชาย จำนวน 133 คน และเพศหญิง 103 คน กระจายศึกษาอยู่ในสถาบันต่างๆ 16 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยนครพนม และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

โดยภาพรวมศูนย์บริการนักศึกษาพิการของมหาวิทยาลัยดังกล่าวในประเทศไทยให้บริการสารสนเทศผ่านสื่อในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ หนังสือเบรลล์ หนังสือเสียง สื่อการสอน/E-learning สารสนเทศอักษรขนาดใหญ่ ภาพอนุ เป็นต้น

บริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ CD-ROM VCD Mp4 แวนซ์ยาย เครื่องวัดสายตา เครื่องฟัง เครื่องทำภาพอนุ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เครื่องเข้าเล่มหนังสืออักษรเบรลล์ เครื่องพิมพ์อักษรเบรลล์ระบบคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสารอักษรเบรลล์ เครื่องช่วยอ่าน-ฟัง เครื่องช่วยสอนภาษา เครื่องบันทึกเสียง เครื่องขยายตัวอักษร จอภาพ CCTV แบบตั้งโต๊ะและแบบพกพา เครื่องพิมพ์ดีดอักษรเบรลล์แบบตั้งโต๊ะและแบบพกพา (Braille Note) และเครื่องเล่นหนังสือเดซี

บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการสอนเสริม บริการระบบขนส่ง ห้องพัก บริการฝึกทักษะการเดินทาง (มีผู้นำทาง) บริการผู้จดคำบรรยาย อ่านหนังสือเสียง อ่านหนังสือสอบ อาจารย์ที่ปรึกษา นักแนะแนว บริการพิมพ์อักษรเบรลล์ ตรวจสุขภาพ จัดหาอาสาสมัครช่วยเหลือ ฝึกอบรมทักษะต่างๆ เช่น การใช้อักษรเบรลล์ การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้ชีวิตประจำวัน การแนะแนวด้านการศึกษาและอาชีพ หางานพิเศษให้ทำนอกเวลาเรียน การจัดสถานที่ให้เหมาะสม ลิฟต์ ทางลาด รวบรวมห้องน้ำ ไม้เท้า เป็นต้น

ในส่วนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ (Thammasat University, Disabled Student Services-DSS, 2557) ให้บริการที่สอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์ และหลักการที่จะเสริมสร้างความเสมอภาคให้แก่คนทุกกลุ่ม ทุกภาคในสังคม เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดโอกาสให้แก่ผู้พิการเข้าศึกษาโดยระบบการให้โควตาตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 สนับสนุนให้นักศึกษาพิการได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาให้ได้มากที่สุดโดยการให้โควตาคนพิการที่จบการศึกษาระดับมัธยมปลาย สอบคัดเลือกเข้ามาเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประมาณปีละ 50 คน ในปีการศึกษาแรกมีนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่มีความบกพร่องทางการเห็นจำนวน 12 คน และในปีต่อๆ มามีนักศึกษาจำนวนมากน้อยต่างกันไป จวบจนปีการศึกษาปัจจุบัน 2558 มีนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นจำนวนทั้งสิ้น 31 คน

ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 มีหน้าที่สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับนักศึกษาพิการให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้พิการ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) การบริหารจัดการมีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการนักศึกษาพิการ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาเป็นประธาน อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้พิการเป็นกรรมการ และหัวหน้าศูนย์ เป็นเลขาธิการ มีหน้าที่จัดบริการสารสนเทศ เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการอื่นๆ ให้แก่ นักศึกษาพิการ ปัจจุบันศูนย์ มีบุคลากร 8 คน หัวหน้างานบริการนักศึกษาพิการ 1 คน พนักงานมหาวิทยาลัย 3 คน (นักวิชาการศึกษา) และลูกจ้างโครงการ 1 คน

ศูนย์ ให้บริการสารสนเทศสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นเรียกว่า บริการเข้าถึงห้องสมุด (Accessible Library Services) คือบริการห้องสมุดอักษรเบรลล์และหนังสือเสียงที่เป็นหนังสือเรียน หนังสือคำบรรยายประกอบรายวิชา หนังสือนวนิยาย และหนังสือปกิณกะต่างๆ สามารถแจ้งความประสงค์กับบุคลากรศูนย์ เพื่อแปลงทรัพยากรสารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบที่ต้องการ สามารถนำทรัพยากรสารสนเทศดังกล่าวไปใช้เป็นการส่วนตัว โดยไม่ต้องนำมาคืนเหมือนห้องสมุดทั่วไป แต่กรณีที่ต้องการยืมหนังสือจากห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ศูนย์ มีบริการให้ยืมทางอินเทอร์เน็ต และจัดส่งอาสาสมัครไปรับหนังสือและคืนหนังสือให้สำหรับนักศึกษา ที่ไม่สะดวกไปยืม-คืนด้วยตนเอง

สำหรับบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก มีบริการวางแผนส่วนบุคคล (Individual Planning Services) คือ บริการเมื่อเริ่มเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัย ศูนย์ จะนัดให้ทุกคนมาพบผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความบกพร่อง จัดทำแผนด้านสื่อและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นรายบุคคล (Case-by-Case) มีการอำนวยความสะดวกด้านวิชาการ (Academic Accommodation) คือ การอำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอนให้หรือถ้าคณะใดต้องการให้ไปติดตั้งเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ประจำที่คณะ ศูนย์ ก็จะดำเนินการให้ เช่น ติดตั้งโปรแกรมการอ่านภาษาอังกฤษ

(JAWS) และโปรแกรมอ่านภาษาไทย (ตาทิพย์) การอำนวยความสะดวกในการยืม (Accommodation Borrow) เครื่องมือและอุปกรณ์เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกไปใช้ทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน เช่น การให้ยืมเครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์ Note taker เพื่อบันทึกคำบรรยาย

บริการอื่นๆ ได้แก่ การรับสมัครนักศึกษาพิการและนักศึกษาที่มีความบกพร่องด้านการเห็น ร่วมมือกับคณะต่างๆ ในกระบวนการคัดเลือกนักศึกษา การปฐมนิเทศนักศึกษาและผู้ปกครองให้ทราบ ข้อมูลการเป็นสมาชิกในความดูแลของศูนย์ฯ แนะนำการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย ทุนการศึกษา การจัดทำข้อสอบอักษรเบรลล์ ข้อสอบตัวพิมพ์ขยายพิเศษ จัดส่งข้อสอบไปยังคณะต่างๆ การจัดอบรมสัมมนา ให้และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง กระตุ้นการรับรู้ของชุมชนในมหาวิทยาลัยเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่เหมาะสม ในการอยู่ร่วมกันระหว่างบุคลากรและอาจารย์ จัดอาสาสมัครอ่านหนังสือ ทำหนังสือเสียง และพิมพ์ ข้อมูลต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นหนังสือเบรลล์ บริการแนะนำการเดินทางในมหาวิทยาลัย เรียนรู้การเดินทาง ไปที่พัก โรงอาหาร และห้องเรียน เพื่อให้สามารถเดินทางได้ด้วยตนเอง จัดหาผู้สอนเสริมทั้งที่เป็น อาจารย์และนักศึกษา หากต้องการจัดประชุมร่วมระหว่างนักศึกษา และอาสาสมัครเพื่อสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและจัดกิจกรรมร่วมกัน สารสนเทศการจ้างงาน บริการห้องพักในหอพัก ของมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยยึดหลักการว่าถ้าต้องการห้องพักทุกคนต้องได้รับห้องพัก โดยห้องพัก ต้องมีความเหมาะสมกับนักศึกษาๆ แต่ละคน และในห้องพักต้องมีอาสาสมัครอยู่ด้วย การจัดทำฐาน ข้อมูลโครงการนักศึกษาพิการและนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็น ร่วมเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ และสมาคมคนพิการต่างๆ ภายนอกมหาวิทยาลัยในการพัฒนาช่วยเหลือและให้บริการ (ภูมิ ตั้งมโนธรรม, สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2559)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริการและเผยแพร่สารสนเทศสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งในสหรัฐอเมริกา ราชอาณาจักรสวีเดน อังกฤษ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่าศูนย์ฯ ทุกแห่งให้ความสำคัญกับการบริการเผยแพร่สารสนเทศในรูปของหนังสือเสียงและอักษรเบรลล์ แสดงให้เห็นถึงความต้องการสื่อในรูปแบบดังกล่าวที่ยังคงเป็นที่นิยมสำหรับนักศึกษาฯ ด้านบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกของหลายสถาบันก็มีความใกล้เคียงกัน มีการนำเทคโนโลยีใหม่ทันสมัยมาใช้ ช่วยให้มีความคล่องตัว เข้าถึงสารสนเทศได้สะดวกรวดเร็วและตรงความต้องการมากขึ้น ส่วนบริการอื่นๆ ทุกสถาบันก็จัดบริการในรูปแบบที่เหมือนและแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านงบประมาณของแต่ละสถาบัน

กล่าวได้ว่าศูนย์บริการนักศึกษาพิการเปรียบเสมือนห้องสมุดเฉพาะอีกแห่งหนึ่งสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็น นอกเหนือจากห้องสมุดภายในมหาวิทยาลัย ผู้เขียนเห็นว่าศูนย์ฯ จะเป็นสถาบันบริการและเผยแพร่สารสนเทศที่สนับสนุนการศึกษาของนักศึกษาในกลุ่มนี้อย่างแท้จริง ต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีบุคลากรปฏิบัติงานที่มีคุณภาพในจำนวนที่เหมาะสม ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย มีงบประมาณอย่างเพียงพอ และเหนือสิ่งอื่นใด ศูนย์ฯ สามารถดำเนินการได้อย่างโดดเด่นได้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศูนย์บริการนักศึกษาพิการของทุกสถาบัน ห้องสมุดเพื่อผู้พิการทางสายตา องค์กรอื่นๆ ตลอดจนผู้มีจิตอาสา จะเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่สนับสนุนการศึกษาของนักศึกษาในกลุ่มนี้ ซึ่งจะเป็นประจักษ์กรวยทำงานที่มีคุณภาพของประเทศไทยต่อไป ทั้งนี้ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่า

“การบริการเผยแพร่สารสนเทศของศูนย์บริการนักศึกษาพิการ ห้องสมุดสามารถสร้างนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นทุกคนให้มีคุณภาพได้ ขอเพียงพวกเราช่วยกันสร้างโอกาสสร้างกำลังใจและร่วมพัฒนาเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศที่เหมาะสมให้แก่บุคคลกลุ่มนี้ด้วยกัน”

บรรณานุกรม

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 5 สิงหาคม). ใน ราชกิจจานุเบกษา, 116 (ตอนที่ 74 ก), 5.
- ภูมิ ตังมโนธรรม. (8 มีนาคม 2559). นักวิชาการศึกษา. สัมภาษณ์โดย ปราณี อัสวภูษิตกุล. ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต).
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กองกิจการนักศึกษา. (2558). ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก URL: http://sa.tu.ac.th/th/site_content/34-disabled-student-services.html
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2555). รายงานผลการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาาระบบบริการเพื่อรองรับนักเรียน นิสิต นักศึกษาพิการในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดคณะกรรมการอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2554. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักศึกษา.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2556). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ-crpd. สืบค้นจาก URL: nep.go.th/claim/อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ-%20crpd
- <http://nepr56.nep.go.th/claim/อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ-crpd>
- The San Diego State University-SDS-SDSU. (2014). *Student Disability Services*. Retrieved from URL: [http://go.sdsu.edu/student affairs/sds/10things.aspx](http://go.sdsu.edu/student%20affairs/sds/10things.aspx)
- Singapore Management University. (2014). *Services for students with disability*. Retrieved from URL: <http://www.smu.edu.sg/wklswc/services>
- Umeå University. (2014). *Student Disability Coordinator, Student Services*. Retrieved from URL: [http://www.umu.se/english/education Student-support/disability-services-and-resources](http://www.umu.se/english/education%20Student-support/disability-services-and-resources)
- University College London. (2014). *Student Disability Services*. Retrieved from URL: <http://www.ucl.ac.uk/disability/services/blind-partially-sighted>
- University of Tsukuba. (2014). *Office for Students with Disabilities*. Retrieved from URL: <http://www.tsukuba.ac.jp/english/education/disability-support.html>

